

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:13.03.2020 ✓Accepted/Kabul:24.06.2020

DOI: 10.30794/pausbed.539310

Araştırma Makalesi/ Research Article

Kıymık, H. ve Bitlisli, F. (2021). "Türk Ticaret Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu ve TFRS 3'e Göre İşletme Birleşmeleri", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 42, Denizli, s. 64-81.

TÜRK TİCARET KANUNU, KURUMLAR VERGİSİ KANUNU VE TFRS 3'E GÖRE İŞLETME BİRLEŞMELERİ

Hakkı KIYMIK*, Ferhat BİTLİSLİ**

Özet

İşletmelerin ekonomik büyümeye ayak uydurabilmesi, sürekli artmakta olan nüfus talebini karşılayabilmesi ve üstün rekabet koşullarına dayanabilmesi için belirli büyüklükte olmaları gerekmektedir. "İşletme Birleşmeleri" işletmelerin büyüme şekillerinden bir tanesidir. Türkiye'de işletme birleşmeleri yasal düzenlemeler ve muhasebe standartları ile tanımlanmakta ve düzenlenmektedir. İşletmelerin birleşmesine ilişkin usul ve esaslar detaylı bir şekilde Türk Ticaret Kanununda (TTK), birleşmeden doğan karın vergilendirilmesine ilişkin usul ve esaslar Kurumlar Vergisi Kanununda (KVK) düzenlenmiştir. Birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin usul ve esaslar ise Türkiye Finansal Raporlama Standardı 3 (TFRS 3) "İşletme Birleşmeleri" Standardında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu çalışmada işletme birleşmeleri hakkında ve muhasebeleştirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında bilgi verilerek açıklayıcı örnek uygulamalar yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *İşletme birleşmeleri, Türk ticaret kanunu, Kurumlar vergisi kanunu, TFRS 3.*

Jel Sınıflandırması: M41, M48, K34, K22

BUSINESS COMBINATIONS ACCORDING TO TURKISH COMMERCIAL LAW, CORPORATE INCOME TAX LAW AND IFRS 3

Abstract

Enterprises need to be of a certain size to keep up with economic growth, supply the ever growing population demand and withstand superior competitive conditions. "Business Combinations" is one of the growth forms of businesses. Business Combinations in Turkey are defined and organized by legal regulations and accounting standards. The procedures and principles related to Business Combinations are detailed in the Turkish Commercial Code (TCC), the procedures and principles related to the taxation of profits resulting from merger are regulated in the Corporate Tax Law (CTL). In addition, the principles and procedures for accounting for Business Combinations operations are organized in detailed in the Turkish Financial Reporting Standards 3 (TFRS 3) "Business Combinations" standard. In this study, explanatory sample practices were made by informing about Business Combinations and the issues that should be considered when they are accounted.

Keywords: *Business combinations, Turkish commercial Law, Corporate income tax law, IFRS 3.*

Jel Classification: M41, M48, K34, K22

* Doktora Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, SBE, İşletme Bölümü, BURDUR.
e-posta: hakkikiymik12@gmail.com (orcid.org/0000-0003-4695-1592)

** Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, BZTYO, Muhasebe ve Finansal Yönetim, BURDUR.
e-posta: fbitlisli@mehmetakif.edu.tr (orcid.org/0000-0003-1638-8786)

1. GİRİŞ

İşletme birleşmesi kavramsal olarak, “iki veya daha fazla işletmenin faaliyetlerini sürdürmek için tüm varlıklarını, devamlılığını sürdürecektir olan işletmeye devretmesi ya da devamlılığını sürdürecektir olan işletmenin diğer işletmeleri içine almasıdır” şeklinde tanımlanmaktadır (Halibocek ve Kovacich, 2005: 3). Bir başka ifade ile işletme birleşmesi, büyüme isteği olan birden fazla işletmenin ekonomik ve hukuksal açıdan faaliyetlerini bir çatı altında toplamasıdır (Akay, 1997: 12).

Büyümenin önemli bir gereklilik olduğu günümüzde, işletmeleri birleşmeye iten çeşitli nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler; ölçek ekonomisinden, vergisel avantajlardan, sinerjik etkiden ve teknolojik imkânlardan faydalanmak, rekabet üstünlüğü elde etmek, faaliyetleri çeşitlendirerek riski azaltmak, yönetimin etkinliğini artırmak, psikolojik ve finansal unsurlardır (Güneş ve Akbıyık, 2002: 27-36). Bu nedenlerin çeşitliliği ülkelerin sosyal ve ekonomik durumları, işletmelerin özellikleri ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Aslında, işletmeleri birleşmeye iten nedenlerin temelinde yer alan düşünce, işletmelerin mevcut değerini tek bir işletme çatısı altında arttırmaktır (Erdem, 2016: 151).

İşletmeler devralma yoluyla, yeniden kuruluş yoluyla ve ana ortaklık yatırımları yoluyla birleşebilmektedir (Aydın, 1986: 203). Devralma ve yeniden kuruluş yoluyla birleşmelerde edinilen işletmeler hukuki varlıklarına ve ekonomik faaliyetlerine son vererek birleşilen işletmenin bir parçası olmaktadır (Akay, 1997: 22-23). Ana ortaklık yatırımlarında ise edinilen işletme ile edinen işletme arasında bağlı ve ana ortaklık durumu söz konusudur. Bu bağlamda, ana ortaklık yatırımları yoluyla edinilen işletmeler hukuki varlıklarını kaybetmezler (Demir ve Bahadır, 2009: 19).

Birleşme, pazar payının büyümesi, satış kapasitesinin artması, ürün başına düşen birim maliyetin azalması, rekabet avantajı ve markalaşma konusunda işletmelere önemli avantajlar sağlar (Ürper vd. 2012: 97-98). Bu avantajların yanı sıra ticaret unvanının değişmesi nedeniyle mevcut müşteri kaybı ve büyüyen yapı nedeniyle işletme giderlerinde artış, kişisel geri çekilmeler, çalışanlarda adaptasyon sorunları gibi ulaşılmak istenen sinerji etkisinin aksine sonuçlar da ortaya çıkarabilmektedir (Demirtaş, 2009: 25-26). Bunlara ek olarak Rekabetin Korunması Hakkında Kanununda (RKHK) hâkim durum oluşturmak veya mevcut hâkimiyetlerini güçlendirmek isteyen teşebbüslerin rekabeti önemli ölçüde engelleyecek şekilde birleşmeleri veya mirasla iktisap durumu hariç olmak üzere herhangi bir teşebbüsün diğer bir teşebbüsün yönetiminde hak sahibi olmasına yetki veren tüm araçları devralması hukuka aykırı işlemler olarak nitelendirilmektedir. Birleşme ve devralma işlemlerinin hukuki nitelik kazanabilmesi için kurulun çıkaracağı tebliğlere uygun şekilde bildirilerek izin alınması gerekmektedir (RKHK, md.7).

Türkiye’de işletme birleşmeleri düzenleyici kurumlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmakta ve düzenlenmektedir. Yasal mevzuatlarda birleşme öncesinde, birleşme süresince ve birleşme sonunda yapılması gereken işlemler açıklanmaktadır. Ülkemizde, birleşme işlemlerinin hukuki boyutu Türk Ticaret Kanunu’nda (TTK), vergisel boyutu Kurumlar Vergisi Kanununda (KVK) ve muhasebeleştirilmesine ilişkin usul ve esaslar ise Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 3 İşletme Birleşmeleri Standardında düzenlenmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı işletme birleşmelerini TTK, KVK ve TFRS 3 kapsamında inceleyerek, finansal raporlamaya etkisini ve muhasebe uygulamalarında nasıl bir yol izleneceğini göstermektir.

2. TÜRK TİCARET KANUNUNA GÖRE İŞLETME BİRLEŞMELERİ

TTK’ya göre işletme birleşmesi, bir veya birden fazla işletmenin sahip olduğu tüm varlık ve kaynakların başka bir işletme tarafından devralınması ya da birden fazla işletme tarafından sahip olunan varlık ve kaynakların kuruluşu yeni yapılacak olan bir işletmeye devrolunması şeklinde tanımlanmaktadır (Sayarı, 2008: 10). Bu tanıma göre işletmeler devralma yoluyla ve yeniden kuruluş yoluyla birleşebilmektedirler (TTK, md. 136). Devralma yoluyla gerçekleştirilen işletme birleşmelerinde, birleşme devralan işletmenin bünyesi içerisinde gerçekleşmektedir. Birleşmeden sonra devralan işletme varlığını devam ettirirken, devrolunan işletme hukuki varlığını kaybederek sona ermektedir. Yeni kuruluş yoluyla gerçekleştirilen işletme birleşmelerinde ise, birleşmeye taraf olan işletmeler hukuki varlıklarını kaybederek yeni kurulacak olan bir işletmenin bünyesi altında toplanmaktadır (Doğrusöz vd., 2011: 145-148).

Tablo 1: Türk Ticaret Kanunu'nun Birleşmeler ile İlgili Hükümleri

		Madde
1.	Geçerli birleşmeler (farklı türdeki işletmelerin birleşebilmesi)	137
2.	Finansal sıkıntı içindeki işletmelerin birleşebilmesi	138-139
3.	Devrolunan işletme ortaklarının haklarının korunması	140-142
4.	Ayrılma akçesi	141
5.	Ara bilanço oluşturma ve mal varlığındaki değişiklikleri bildirim zorunluluğu	144, 149,150
6.	Birleşme sözleşmesi, raporu ve bunların denetlenmesi	145-148
7.	İşlem denetçisi	138,148
8.	Birleşmede ilgili tarafların bilgilendirilmesi: İnceleme hakkı	149
9.	Birleşme kararı	151
10.	Birleşmenin kesinleşmesi	152, 153,154
11.	Kolaylaştırılmış birleşme	155-156
12.	Alacaklılar, ortaklar ve borçlarla ilgili düzenleme	157, 158

Kaynak: Mahmut Karğın, *TFRS ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Kapsamında İşletme Birleşmelerinin Değerlendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011, s.58.

6762 Sayılı TTK'daki birleşmenin sadece aynı türde olan işletmeler arasında yapılabileceğini belirten hüküm 6102 Sayılı TTK'da değiştirilerek, farklı türdeki işletmelerin belirli şartlar dâhilinde birleşmesine izin verilmiştir. TTK'nın 137. maddesine göre, bir sermaye şirketi; aynı türdeki bir başka sermaye şirketiyle, kooperatiflerle ve devralmak şartı ile şahıs şirketleriyle birleşebilir. Şahıs şirketleri diğer şahıs şirketleriyle, devrolunan olmak şartı ile de kooperatiflerle ve sermaye şirketleriyle birleşebilirler. Kooperatifler ise diğer kooperatiflerle, sermaye şirketleriyle ve devralmak şartı ile de şahıs şirketleriyle birleşebilirler.

TTK'nın 138. ve 139. maddelerinde belirtilen şartlar dâhilinde finansal sıkıntı çeken işletmelerin "*Bir şirket tasfiye halindeyse, sermayesi eksilmişe veya borca batıksa ve mal dağıtımına başlanmamışsa, devrolunan şirket olması halinde*" başka işletmeler ile birleşerek devamlılıklarını sürdürmeleri sağlanmaktadır. Bu maddelerdeki düzenlemeler ile adli işlemlerin sayısı azaltılma ve işletmeden fayda sağlayanlar finansal sıkıntıların neden olduğu olumsuz etkilerden korunmaktadır (Karğın, 2011: 59).

Birleşme sırasında devrolunan işletmenin ortaklarının payları ve haklarıyla ilgili olarak yapılan düzenlemeler, TTK'nın 140.-142. maddeleri kapsamındadır. TTK'nın 140. ve 142. maddelerinde ortaklık payının ve haklarının korunması ile ilgili, 141. maddesinde ise ayrılma akçesi ile ilgili düzenlemelere yer verilmektedir (Erdem, 2016: 154). TTK'nın bu maddelerinde yapılmış olan düzenlemeler ile birleşmede devrolunan işletmenin ortaklarının hakları korunmakta ve garanti altına alınmaktadır (Öztürk, 2012: 32).

Birleşme sözleşmesinin imzalandığı andan itibaren altı ayı aşan faaliyetler ve bilançoda meydana gelen önemli değişiklikler, birleşmeye katılan işletmelerin bilançolarının değer ve sonuçlarını olumlu ve olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, birleşmeye taraf olan işletmeler, birleşmeyi hesaben yapılandırabilmek ve durumu tam olarak görebilmek için yeni bilançoya ihtiyaç duymaktadırlar (Ulusoy, 2012: 169). TTK'nın 144. Maddesine göre bilanço günü ile birleşme sözleşmesinin imzalandığı tarihin arasında 6 aydan fazla bir süre varsa veya son bilanço tarihinden itibaren birleşmeye dâhil olan işletmelerin mevcutlarında önemli değişiklikler meydana gelmiş ise birleşmeye dâhil olan şirketlerin ara bilanço çıkarmaları zorunludur.

Birleşmeye taraf olan işletmelerin sahip olduğu malvarlıkları birleşmenin temel unsurunu oluşturmaktadır. Burada "*Birleşen İşletmelerin Malvarlığı*" ile işletmelerin gerçeğe uygun değeri kastedilmektedir (Çeliker, www.vergidegundem.com, Erişim Tarihi: 27.06.2017). TTK'nın 150. maddesinde birleşmeye taraf olan işletmelerin birleşme sözleşmesini imzaladıkları tarihten itibaren sözleşmenin genel kurula sunulduğu tarihe kadar olan süre içerisinde, bilançolarında önemli değişikliklerin meydana gelmesi durumunda birleşilen tarafa yazılı olarak bildirmeleri gerektiği belirtilmektedir (Karğın, 2011: 61).

TTK'nın 145. ile 148. maddeleri arasında *Birleşme Sözleşmesinin* ve birleşme sürecine ilişkin bilgileri sunmayı amaçlayan *Birleşme Raporunun* nasıl olması ve neleri içermesi gerektiği detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Ayrıca, TTK'nın 148. maddesine göre, birleşmeye taraf olan işletmelerin bilançolarını, birleşme sözleşmelerini ve birleşmeye ilişkin bilgi vermeyi amaçlayan birleşme raporlarını bir işlem denetçisine denetletmelerini zorunluluk arz etmektedir. Bunların yanı sıra, işlem denetçisinin konuda uzman olması şartı aranmakta ve gerekli olan belgelerin işlem denetçisine verilmesi gerekmektedir (Karğın, 2011: 62).

TTK'nın 149. maddesinde "Birleşmeye katılan şirketlerden her biri, merkezleriyle şubelerinde ve halka açık anonim şirketler ise Sermaye Piyasası Kurulunun öngöreceği yerlerde, genel kurul kararından önceki otuz gün içinde; birleşme sözleşmesini, birleşme raporunu, son üç yılın yılsonu finansal tablolarıyla yıllık faaliyet raporlarını, gereğinde ara bilançolarını, ortakların, intifa senedi sahipleriyle şirket tarafından ihraç edilmiş bulunan menkul kıymet hamillerinin, menfaati bulunan kişilerin ve diğer ilgililerin incelemesine sunmakla yükümlüdür. Bunlar ilgili sermaye şirketlerinin internet sitelerinde de yayımlanır." şeklinde belirtilmektedir. Bu madde kapsamında birleşme ile ilgili tüm detayların ilgili taraflara bildirilmesi zorunlu hale getirilmekte ve birleşme sürecinde şeffaflığın artırılması amaçlanmaktadır (Karğın, 2011: 62).

TTK'nın 151. maddesinde birleşme kararı açıklanmaktadır. Birleşme sözleşmesi yönetim organı tarafından genel kurula sunulduktan sonra genel kurulda bulunan oyların dörtte üçü ile birleşme sözleşmesi onaylanmalıdır (Tekinalp ve Çamoğlu, 2012: 78). Birleşme tarihinin kesinleşmesi ile ilgili düzenleme TTK'nın 152. ile 154. maddeleri arasında açıklanmaktadır. TTK'nın 152. maddesi birleşmeye katılan işletmelerin yönetim organlarının birleşme kararını, birleşmeyle ilgili diğer kararları ne zaman ticaret siciline sunmaları gerektiğini ve devrolunan şirketin sona erme anını düzenlemektedir. TTK'nın 153. Maddesine göre birleşmenin geçerlilik kazandığı tarih ticaret siciline tescil ettirildiği tarihtir. Üçüncü kişiler için önem arz eden birleşme kararı ise TTK'nın 154. Maddesine göre "Ticaret Sicili Gazetesinde" ilan edilir.

TTK'nın 155. maddesine göre belirli şartların varlığı dâhilinde kolaylaştırılmış birleşme uygun bulunmaktadır. İlgili maddeye göre, sadece sermaye şirketleri için eğer alacakların zarara uğrama ihtimali yoksa işletmelerin birleşmesi kolaylaştırılabilir (Kendigelen, 2011: 90-91). Kolaylaştırılmış birleşmelerde sadece birleşme sözleşmesi yeterli bulunarak, birleşme raporunun düzenlenmesine, birleşme sözleşmesinin denetlenmesine ve inceleme hakkının sağlanmasına gerek duyulmamış ve bunlar birleşen işletmelerin inisiyatifine bırakılmıştır (Yalvaç ve Kaya, 2011: 405).

Bunların yanı sıra TTK'nın 157. ve 158. maddelerinde alacaklılar ve borçlar detaylı bir şekilde düzenlenmektedir. TTK'nın 157. maddesinde "birleşmeye katılan şirketlerin alacaklıları birleşmenin hukuken geçerlilik kazanmasından itibaren üç ay içinde istemde bulunurlarsa, devralan şirket bunların alacaklarını teminat altına alır" denilmektedir. TTK'nın 158. Maddesinde ise devrolunan işletmenin ortaklarının sorumlu oldukları borçlardan (borçlar birleşmeden önce doğmuş olacağı için) birleşme sonrasında kurtulamayacakları belirtilmektedir.

3. KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNA GÖRE İŞLETME BİRLEŞMELERİ

Ticari işletmelerin birleşmesine ilişkin usul ve esaslar TTK'da, işletmelerin birleşmesinden doğan karın vergilendirilmesine ilişkin usul ve esaslar ise KVK'da düzenlenmiştir. TTK'da olduğu gibi KVK'da da devir ve yeniden kuruluş yolu ile birleşme şekli benimsenmektedir. Ancak bu birleşme şekillerinin KVK hükümleri karşısındaki durumları farklı esaslara bağlanarak, "vergili birleşme" ve "vergisiz birleşme" olmak üzere iki türlü birleşme öngörülmüştür.

KVK'nın 18. maddesinde Vergili Birleşmenin tanımı yapılmaktadır. İlgili maddede bir veya birkaç kurumun birleşmesinin infisah eden kurumlar bakımından tasfiye hükmünde olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle birleşme işleminde tasfiye karı yerine birleşme karı vergiye matrah olmaktadır (5520 Sayılı KVK, md. 18). KVK'da birleşme işleminin tasfiye hükmünde sayılması, hukuki varlığını kaybeden işletmenin vergilendirilmesi amacına yöneliktir. KVK'ya göre birleşme işlemleri sırasında hukuki varlığını kaybeden işletmenin mal varlıklarının başka bir işletmeye katılması için değerlendirme işlemi yapılmalı ve bu değer farkları ile gizli yedeklerin vergilendirilmesi gerekmektedir (Barınır, 28.06.2017).

KVK'nın 18. Maddesi kapsamında birleşme karının tespitinde tasfiye karının tespiti hakkındaki hükümler geçerlidir. Tasfiye döneminin sonundaki servet değeri ile tasfiye dönemi başındaki servet değeri arasındaki pozitif fark tasfiye karı olarak adlandırılır. Bu bağlamda birleşme öncesi servet değeri ile birleşmede esas alınan servet değerinin karşılaştırılması sonucunda birleşme karı hesaplanmaktadır (Güneş ve Akbıyık, 2002: 80).

KVK'nın 18. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtildiği üzere birleşme sürecinde gerekli olan işlemlerin yapılmasından sorumlu olan taraf birleşilen kurumdur (Acar, 2014: 33). KVK'ya göre işletmelerin birleşmesi ile ilgili özellik arz eden konular vardır. Bunlardan ilki birleşme işlemi sürecinde birleşmeye taraf olan işletmelerin katlanmak zorunda oldukları giderlerdir. Bu giderler KVK'nın 8. maddesinin birinci fıkrasına göre hasıllattan indirilebilecek giderler arasında sayılmaktadır (Gümrah, 2015: 74). İkincisi ise amortismanıdır. Birleşme sırasında, birleşmeye taraf olan işletmelerin hazırlamış oldukları birleşme sözleşmesinde amortismanı tabi olan varlıkların rayiç bedelleri belirlenmekte ve birleşme işlemi belirlenen değer üzerinden yapılmaktadır. Birleşme sırasında devredilen amortismanı tabi varlıklar yeni iktisap edilmiş kabul edileceği için yeniden amortisman

ayrılmaya başlanması gerekecektir (Göktuna, 2012: 193). Ayrıca KVK'nın 9. maddesine göre devralınan işletmelerin devir tarihinden sonra söz konusu olan öz sermaye tutarlarını geçmeyen zararları aşağıda verilen şartların sağlanması takdirinde; 1) *"Son beş yıla ait kurumlar vergisi beyannamelerinin süresinde verilmiş olması,* 2) *Devralınan işletmenin devrin meydana geldiği hesap döneminden itibaren en az beş yıl süreyle faaliyetine devam edilmesi"*, tespit edilecek olan kurumlar vergisi matrahından indirim konusu yapılabilmektedir (5520 Sayılı KVK, md. 9).

KVK'nın 19. ve 20. maddelerinde vergisiz birleşmenin şekli açıklanmaktadır. KVK'nın 19. maddesinde vergisiz birleşmenin tanımı yapılmış, 20. maddesinde ise vergisiz birleşme işleminin şartları açıklanmıştır. Ayrıca KVK'nın ilgili maddelerinde vergisiz birleşmenin devir hükmünde olduğunu belirtilmiştir. (Gümrah, 2015: 75).

KVK'ya göre vergisiz birleşmeden söz edebilmesi için belirtilen şu şartların sağlanması gerekmektedir; 1- *"Birleşme sonucunda infisah eden kurum ile birleşilen kurumun kanunî veya iş merkezlerinin Türkiye'de bulunması (KVK Md.19/1/a)."* 2- *"Münfesihi kurumun devir tarihindeki bilanço değerlerinin, birleşilen kurum tarafından bir bütün halinde devralınması ve aynen bilançosuna geçirilmesi (KVK Md.19/1/b)."* 3- *"Devir tarihi itibarıyla hazırlayacakları ve müştereken imzalayacakları münfesihi kuruma ait kurumlar vergisi beyannamesi ile devir işleminin hesap döneminin kapandığı aydan kurumlar vergisi beyannamesinin verildiği ayın sonuna kadar geçen süre içerisinde yapılması halinde, münfesihi kurumun önceki hesap dönemine ilişkin olarak hazırlayacakları ve müştereken imzalayacakları münfesihi kuruma ait kurumlar vergisi beyannamesini birleşmenin Ticaret Sicili Gazetesinde ilan edildiği tarihten itibaren otuz gün içinde münfesihi kurumun bağlı bulunduğu vergi dairesine verilmesi (KVK Md.20/1)."* 4- *"Bölünen kurumun varlıklarını devralan kurumlar, bölünen kurumun bölünme tarihine kadar tahakkuk etmiş ve edecek vergi borçlarından müteselsilen sorumlu olacaklarını ve diğer ödevlerini yerine getireceklerini, bölünen kurumun bölünme nedeniyle verilecek olan kurumlar vergisi beyannamesine ekleyecekleri bir taahhütname ile taahhüt ederler. Mahallin en büyük mal memuru, bu hususta bölünen kurum ile bu kurumun varlıklarını devralan kurumlardan teminat isteyebilir (KVK Md.20/1)."*

KVK'nın 19. Maddesinde kurumların yukarıda belirtilen şartlar dâhilinde tür değiştirme işlemlerinin de devir hükmünde olduğu belirtilmiştir. Buna göre yukarıda bahsi geçen şartlar dâhilinde, münfesihi kurum tarafından sadece devir tarihine kadar elde edilen kazançlar vergilendirilir; birleşme sonucunda ortaya çıkan kârlar ise hesaplanmaz ve vergilendirilmez (Kara, 30.06.2017). Devirde, işletme yeniden değerlendirilmeden, kayıtlı defter değeri ile devredilmektedir. İşletmenin rayiç bedeli ile kayıtlı net defter değeri arasındaki vergilendirilmeyen tutar devralan işletmeye aktarılmaktadır. Bu durumda bir vergi kaybı söz konusu olmamaktadır (Karapınar, 2006: 49).

4. TFRS 3'E GÖRE İŞLETME BİRLEŞMELERİ

TFRS 3 temel olarak bir işletmenin, bir veya daha fazla işletmeyi bünyesine katarak kontrolü ele geçirmesiyle alakalı muhasebe uygulamalarını kapsamaktadır. TFRS 3, işletme birleşmeleri sırasında ortaya çıkan yeni mevcut durum ya da satın alma ve satın almadan dolayı ortaya çıkan şerefiyenin muhasebeleştirilmesine odaklanmaktadır (Acar, 2014: 41). TFRS 3'ün 1. maddesinde standardın amacının, *"raporlayan işletmenin finansal tablolarında bir işletme birleşmesine ve bunun etkilerine ilişkin sağladığı bilginin ihtiyaca uygunluğunu, güvenilirliğini ve karşılaştırılabilirliğini arttırmaktır"* olduğu belirtilmektedir.

TFRS 3'de, birleşme işleminin muhasebeleştirilmesinde tek yöntemin "Satın Alma Yöntemi" olduğu belirtilmiştir. Satın alma yönteminde, edinen taraf (satın alan işletme), edinilen tarafın tüm varlık ve yükümlülüklerini satın alma tarihi itibarıyla gerçeğe uygun değerleri üzerinden bir bütün olarak değerlendirmekte ve finansal tablolarına dâhil etmektedir (Karapınar, 2006: 81).

TFRS 3'e göre satın alma yönteminin adımları; 1- *"Edinen işletmenin belirlenmesi,* 2- *Birleşme tarihinin belirlenmesi,* 3- *Edinilen tanımlanabilir varlıkların, üstlenilen tanımlanabilir borçların ve kontrol gücü olmayan payların (azınlık paylarının) finansal tablolara yansıtılması ve ölçülmesi,* 4- *Şerefiye veya pazarlıklı satın alma sonucunda oluşabilecek kazancın muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesi."* dir (TFRS 3, md. 5).

Edinen işletmenin (diğer işletmenin kontrolünü ele geçiren işletmenin) belirlenmesinde, TFRS 10'da yer alan hükümler kullanılmaktadır (TFRS 3, md. 7). Burada belirtilen duruma göre edinen işletme; yatırım yaptığı yani satın aldığı işletme üzerinde güce sahip olmalı, yatırım ilişkisi neticesinde değişken getiriler elde etmeli ve yatırım yaptığı işletme üzerinde, elde edeceği getirilerin miktarını etkileyebilmek için hâkim güce sahip olmalıdır (Yetgin, 2016: 121).

Birleşme tarihi, edinen işletmenin edinilen işletmenin kontrolünü ele geçirdiği tarihtir. Bu tarihte, edinilen işletmenin borçları ve varlıkları edinen işletme tarafından üstlenilir. Ancak edinen işletme, birleşme tarihinden önceki veya sonraki bir tarihte de kontrolü ele geçirebilir (Gökçen vd., 2011: 39). Örneğin, birleşme tarihinden önce yazılı bir anlaşma neticesinde edinen işletme edinilen işletme üzerindeki kontrolü ele geçirebilir. Böyle bir durumda, birleşme tarihi kontrolün ele geçtiği yani sözleşmenin yapıldığı tarihtir. Birleşmeyle alakalı tüm durumlar göz önünde bulundurularak edinen işletme tarafından birleşme tarihi belirlenmelidir (DPT, 2010: 102-103).

TTK madde 153'e göre ise birleşmenin kesinleşmesi ticaret siciline tescil edilmesine bağlıdır. İşletmelerin birleşmesi bu aşamadan sonra kesinlik kazanmaktadır. TFRS 3'e göre birleşme tarihi olan kontrolün ele geçirildiği tarih ile TTK 153. maddesindeki ticaret siciline tescil ve ilan tarihinin aynı olması halinde bir sorun yoktur. Ancak bu iki tarih arasında meydana gelebilecek farklılıkta hangisinin dikkate alınacağı açık değildir. Birleşme işleminin farklı iki tarihte muhasebeleştirilmesi mümkün olmayacağı için işletme ara bilanço hazırlayarak bu sorunu çözmektedir (Karğın, 2011: 85).

İşletme birleşmelerinde, edinilen işletmenin tanımlanabilir varlıkları, üstlenilen tanımlanabilir borçları ve kontrol gücü olmayan payları edinen işletme tarafından birleşme tarihinde şerefiyeden ayrı olarak muhasebeleştirilir (Gökçen vd., 2011: 40). Burada belirtilen tanımlanabilir olma kavramı; ayrılabilir olma ölçütü veya sözleşmeye dayalı olma ölçütünden birinin var olması durumudur. Buna göre bir varlığın veya borcun tanımlanabilir olması için fiziksel olsun veya olmasın bir sözleşmeye dayanması veya işletmeden ayrı olarak tek başına satılabilme, kiralanabilme, transfer edilebilme, takas ya da lisanlanabilme özelliğine sahip olması gerekmektedir (Yetgin, 2016: 122).

Edinen işletmenin muhasebeleştirme prensibine bağlı olarak edinilen işletmenin finansal tablolarında yer almayan bazı varlık ve borçların muhasebeleştirilmesine neden olmaktadır. Örneğin edinen işletme, edinilen işletmenin muhasebeleştirmedeği marka ismi, patent ve müşteri ilişkileri gibi edinilen tanımlanabilir maddi olmayan duran varlıkları muhasebeleştirmektedir (DPT, 2010: 103-104). İşletme birleşmelerine konu olan unsurların, ölçme ilkesi kapsamında varlık ve borç tanımlarına uyanları birleşme tarihinde gerçeğe uygun değeriyle değerlendirilmelidir (Yetgin, 2016: 123).

TFRS 3'e göre; edinen işletmenin kazanma gücüne bağlı olarak edinilen işletmenin bilançosunda yer alan tanımlanabilir net varlık ve borçların gerçeğe uygun değeri üzerinde ödeme yapılması durumunda ortaya çıkan fark şerefiyedir (Akgün, 2011: 49). Satın alma yönteminde, birleşme tarihi itibarıyla varlık ve borçlar gerçeğe uygun değerleri üzerinden değerlendirilmektedir. Varlıklardan borçların çıkarılması ile devralınan işletmenin net tanımlanabilir değerine ulaşılmaktadır. Devralınan işletmenin net tanımlanabilir değeri üzerindeki azınlık payları ile transfer bedeli ilişkilendirilerek şerefiye hesaplanmaktadır. Bu durumda Şerefiye = (Transfer Bedeli + Azınlık Payı Tutarı + Edinen İşletmenin Edinilen İşletmedeki Öz kaynak Payı Tutarı) – (Edinilen Tanımlanabilir Varlıklar Tutarı + Üstlenilen Borçların Net Değeri), şeklinde ifade edilmektedir. (Karğın, 2011: 87). İşletme birleşmelerinde bazı durumlarda şerefiyenin tam tersi bir durumda ortaya çıkabilir. Bu durum standartta Pazarlıklı Satın Alım sonucunda ortaya çıkan Birleşme Karı olarak ifade etmektedir (Yetgin, 2016: 124).

TFRS 3'de satın almaya ilişkin maliyetler için; *"Edinen işletmenin bir işletme birleşmesini gerçekleştirmek için katlandığı maliyetlerin (aracılık ücretleri, danışmanlık ücretleri, yasal ücretler, muhasebe ve değerlemeye ilişkin ücretler, diğer profesyonel ücretler veya müşavirlik ücretleri, iç satın alma biriminin idamesi için gerekli olan maliyetler de dâhil olmak üzere genel yönetim giderleri ve borçlanma araçları ile hisse senetlerinin ihraç edilmesi ve kaydının maliyetleri) maliyetlerin gerçekleştiği ve hizmetlerin alındığı dönemlerde gider olarak muhasebeleştirir"* olduğunu belirtmektedir (TFRS 3, md. 53).

TFRS 3, işletme birleşmelerinde edinilmiş bazı varlıkların, üstlenilmiş veya katlanılmış borçların ve ihraç edilmiş özkaynağa dayalı finansal araçların sonradan ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesi için rehberlik sağlamaktadır. Bu varlıklar; yeniden edinilen haklar, birleşme tarihi itibarıyla muhasebeleştirilmiş koşullu borçlar, tazminat varlıkları ve koşullu bedellerdir (TFRS 3, md. 54).

İşletmeler, başka işletmelerde bulunan mevcut kontrol paylarını zaman içerisinde arttırarak hedefteki işletmenin tamamına birkaç seferde sahip olabilmektedirler. Bu durum *"Aşamalı Birleşmeler"* olarak adlandırılmaktadır (Karğın, 2011: 110). İşletme birleşmelerinde yaygın olan görüş edinen işletmenin büyük olan işletme olduğudur. Ancak işletme birleşmeleri çerçevesinde, olay ve durumlardan dolayı küçük olan işletme büyük işletmeyi devralabilmektedir. Hisse değişimine dayanan işletme birleşmelerinin büyük çoğunluğunda hisse senetlerini ihraç eden taraf edinen taraf olarak kabul edilir. Ancak, hangi işletmenin edinilen olduğuna karar verirken birleşme sonrasında işletmelerin hangisinin finansal ve faaliyet politikalarını yönetme gücüne

sahip olduğuna bakılmalıdır. Bu tür işletme birleşmeleri ise “Ters Birleşme” olarak adlandırılmaktadır (Alagöz, 30.06.2017).

Ertelenmiş vergi, bir varlığın ya da bir borcun (yükümlülüğün) muhasebedeki kayıtlı değeri ile vergi değeri arasındaki farktan oluşan geçici farklar üzerinden hesaplanmaktadır (Alptürk, 29.06.2017). İşletme birleşmelerinde, edinilen işletmenin varlık ve borçlarının gerçeğe uygun değerleri ile değerlendirilmesi esas alınmaktadır. Edinilen işletmenin, kendi bünyesinde gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi mümkün olmayan birçok kaleme gerçeğe uygun değerine getirilmektedir. Edinilen işletmenin, varlık ve borçları kendi bilançosunda defter değerleri ile, konsolide bilançoda ise gerçeğe uygun değerleri ile yer almaktadır. Ortaya çıkan bu farklılık geçici nitelikte olduğundan ertelenmiş vergi yükümlülüğünün birleşme işlemlerinde dikkate alınması gerekmektedir (Karapınar, 2006: 199).

5. İŞLETME BİRLEŞMELERİNE İLİŞKİN MUHASEBE UYGULAMALARI

İşletmelerin birleşmesi farklı düzenleyici kurumlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmakta ve düzenlenmektedir. Bu bağlamda, işletme birleşmeleri TFRS 3, TTK ve Vergi Kanunları çerçevesinde incelenerek aradaki farkları göstermek ve işletmelerin birleşme işlemini muhasebeleştirme nasıl bir yol izleyeceklerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmanın konusuna uygun olarak Tablo 2’de hipotetik iki işletme bilançosu oluşturulmuştur ve farklı birleşme işlemlerinin tamamında bu bilançolar kullanılmıştır.

Tablo 2: Birleşmeye Taraf Olan İşletmelerin Birleşme Öncesi Bilançoları

	X A.Ş.	Y A.Ş.
I - DÖNEN VARLIKLAR	1.566.500	457.500
HAZIR DEĞERLER	240.000	82.500
KASA	45.000	15.000
ALINAN ÇEKLER	125.000	22.500
BANKALAR	120.000	45.000
VERİLEN ÇEK VE ÖDEME EMİRLERİ (-)	(50.000)	-
MENKUL KIYMETLER	67.000	23.000
HİSSE SENETLERİ	67.000	23.000
TİCARİ ALACAKLAR	344.500	102.000
ALICILAR	182.500	60.000
ALACAK SENETLERİ	137.000	32.000
DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	25.000	-
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	-	20.000
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAK KARŞILIĞI (-)	-	(10.000)
DİĞER ALACAKLAR	15.000	7.000
ORTAKLARDAN ALACAKLAR	15.000	5.000
PERSONELDEN ALACAKLAR	-	2.000
STOKLAR	850.000	225.000
TİCARİ MALLAR	850.000	225.000
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	50.000	18.000
İNDİRİLECEK K.D.V.	50.000	18.000
II - DURAN VARLIKLAR	533.000	331.000
TİCARİ ALACAKLAR	40.000	20.000
ALACAK SENETLERİ	40.000	20.000
MADDİ DURAN VARLIKLAR	373.000	255.000
ARAZİ VE ARSALAR	-	50.000
BİNALAR	250.000	125.000
TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	102.000	55.000
DEMİRBAŞLAR	61.000	40.000
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR(-)	(40.000)	(15.000)
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	120.000	56.000
HAKLAR	70.000	35.000
ŞEREFİYE	50.000	21.000
AKTİF TOPLAMI	2.099.500	788.500
I – K.V.Y.K.	850.000	415.000
MALİ BORÇLAR	400.000	200.000
BANKA KREDİLERİ	400.000	200.000
TİCARİ BORÇLAR	325.000	160.000
SATICILAR	200.000	90.000

BORÇ SENETLERİ	125.000	40.000
DİĞER TİCARİ BORÇLAR	-	30.000
ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER	70.000	30.000
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	70.000	30.000
DİĞER KISA VADELİ YABANCI KAYNAK	55.000	25.000
HESAPLANAN K.D.V.	55.000	25.000
II – U.V.Y.K.	350.000	-
MALİ BORÇLAR	200.000	-
BANKA KREDİLERİ	200.000	-
TİCARİ BORÇLAR	150.000	-
SATICILAR	150.000	-
III – ÖZKAYNAKLAR	899.500	373.500
ÖDENMİŞ SERMAYE	450.000	250.000
SERMAYE	450.000	250.000
KAR YEDEKLERİ	150.000	65.000
YASAL YEDEKLER	150.000	65.000
GEÇMİŞ YIL ZARARLARI (-)	-	(20.000)
DÖNEM NET KARI (ZARARI)	299.500	78.500
PASİF TOPLAMI	2.099.500	788.500

a. Birleşme Tarihi Olarak TFRS'nin Esas Alınması ve Şerefiyenin Doğduğu Vergili Birleşme

X A.Ş. ve Y A.Ş.'nin birleşme şartları şöyledir; X A.Ş., Y A.Ş.'yi 1.000.000 TL fiyatla hisse senedi arz ederek satın almıştır. Bu değer Y A.Ş.'nin gerçeğe uygun değeridir. X A.Ş.'nin gerçeğe uygun değeri 2.500.000 TL'dir. Y A.Ş.'nin bilançosunda yer almayan Kıdem Tazminatı Karşılıklarının 22.000 TL, Marka Değerinin ise 50.000 TL olduğu tahmin edilmektedir. Birikmiş amortismanların tamamı binalara aittir.

TFRS'ye göre birleşme tarihinde Y A.Ş.'nin varlık ve borçlarının gerçeğe uygun değeri Tablo 3'deki gibidir:

Tablo 3: Birleşme Tarihinde Y A.Ş.'nin Varlık ve Borçlarının Gerçeğe Uygun Değeri

KALEMLER	DEFTERDEĞERİ	GERÇEĞE UYGUN DEĞER	FARK
BELİRLENEBİLİR VARLIK			
ALINAN ÇEKLER	22.500	20.000	-2.500
HİSSE SENETLERİ	23.000	22.000	-1.000
ALICILAR	60.000	55.000	-5.000
ALACAK SENETLERİ	32.000	30.000	-2.000
TİCARİ MALLAR	225.000	235.000	10.000
UZUN VADELİ ALACAK SENETLERİ	20.000	15.000	-5.000
ARAZİ VE ARSALAR	50.000	55.000	5.000
BİNALAR	125.000	150.000	25.000
TESİS, MAKİNA VE CİHAZLAR	55.000	62.000	7.000
DEMİRBAŞLAR	40.000	30.000	-10.000
BELİRLENEBİLİR YÜKÜMLÜLÜKLER			
BANKA KREDİLERİ	200.000	194.000	6.000
SATICILAR	90.000	80.000	10.000
BORÇ SENETLERİ	40.000	45.000	-5.000

Devir sonucu her iki işletmenin ortaklarının ortaklık oranının belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla işletmelerin gerçeğe uygun değerleri alınarak birleşme oranı hesaplanır. Birleşme Oranı = Devralan İşletmenin Cari Değeri / (Devralan ve Devrolan İşletmelerin Cari Oraları Toplamı) = 2.500.000 / (2.500.000 + 1.000.000) = 0,714'dür. Yani X A.Ş.'nin birleşme sonucu ortaklık payı %71,4'dür.

Birleşmede, edinilen işletmenin varlık ve borçları gerçeğe uygun değerle değerlendirildiği ve devredildiği için bu kalemlerin defter değerleriyle aralarında geçici farklar meydana gelmektedir. Bu yüzden edinen işletmenin ileriki dönemlerde vergiye eklenmesi gerekli olan ertelenmiş vergi yükümlülüğü doğmaktadır. Y A.Ş.'nin vergiye tabi değerlendirme farkı 60.500 TL'dir. Kurumlar vergisi oranı %22 olduğu için ertelenmiş vergi yükümlülüğü 13.310 TL olarak hesaplanmaktadır.

Y A.Ş.'nin devredeceği varlıkların tutarı 433.900 TL değerindedir. Bu tutardan ertelenmiş vergi etkisi çıkarıldığında (433.900 - 13.310) Y A.Ş.'nin net varlıklarının değeri 419.080 TL'dir. Ancak Y A.Ş.'nin gerçeğe uygun değeri 1.000.000 TL'dir. Bu aradaki fark şerefiye olarak nitelendirilir. Bu durumda şerefiye tutarı (1.000.000 - 419.080) 580.920 TL olarak bulunur.

Y A.Ş. hisse senedi çıkarılarak satın alınmıştır. X A.Ş. devraldığı Y A.Ş.’nin ortaklarına nominal değeri 180.252 TL olan hisse senetlerini vermiştir. Ancak bu hisselerin gerçek değeri, Y A.Ş.’nin satın alınma bedeli olan 1.000.000 TL’dir. Bu aradaki fark pay ihraç primidir. X A.Ş. bu işlem için ayrılması gerekli olan pay ihraç primi 819.748 TL’dir. Birleşme sonrası X A.Ş.’nin bilançosu Tablo 4’deki gibi olmaktadır.

Tablo 4: Birleşme Sonrası X A.Ş.’nin Bilançosu

	X A.Ş. Birleşme Öncesi Bilançosu	Birleşme Kaydı	X A.Ş. Birleşme Sonu Bilançosu
I - DÖNEN VARLIKLAR	1.566.500	439.000	2.005.500
HAZIR DEĞERLER	240.000	80.000	320.000
KASA	45.000	15.000	60.000
ALINAN ÇEKLER	125.000	20.000	145.000
BANKALAR	120.000	45.000	165.000
VERİLEN ÇEK VE ÖDEME EMİRLERİ (-)	(50.000)	-	(50.000)
MENKUL KIYMETLER	67.000	22.000	89.000
HİSSE SENETLERİ	67.000	22.000	89.000
TİCARİ ALACAKLAR	344.500	95.000	439.500
ALICILAR	182.500	60.000	242.500
ALACAK SENETLERİ	137.000	32.000	169.000
DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	25.000	-	25.000
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	-	10.000	10.000
ALACAK SENETLERİ REESKONTU	-	(7.000)	(7.000)
DİĞER ALACAKLAR	15.000	7.000	22.000
ORTAKLARDAN ALACAKLAR	15.000	5.000	20.000
PERSONELDEN ALACAKLAR	-	2.000	2.000
STOKLAR	850.000	235.000	1.085.000
TİCARİ MALLAR	850.000	235.000	1.085.000
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	50.000	-	50.000
İNDİRİLECEK K.D.V.	50.000	-	50.000
II - DURAN VARLIKLAR	533.000	996.200	1.529.200
TİCARİ ALACAKLAR	40.000	15.000	55.000
ALACAK SENETLERİ	40.000	20.000	60.000
ALACAK SENETLERİ REESKONTU	-	(5.000)	(5.000)
MADDİ DURAN VARLIKLAR	373.000	297.000	670.000
ARAZİ VE ARSALAR	-	55.000	55.000
BİNALAR	250.000	150.000	400.000
TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	102.000	62.000	164.000
DEMİRBAŞLAR	61.000	30.000	91.000
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR(-)	(40.000)	-	(40.000)
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	120.000	684.200	804.200
HAKLAR	70.000	85.000	155.000
ŞEREFİYE	50.000	601.920	651.920
AKTİF TOPLAMI	2.099.500	1.437.920	3.537.420
I – K.V.Y.K.	850.000	435.200	1.285.200
MALİ BORÇLAR	400.000	194.000	594.000
BANKA KREDİLERİ	400.000	194.000	594.000
TİCARİ BORÇLAR	325.000	155.000	480.000
SATICILAR	200.000	90.000	290.000
BORÇ SENETLERİ REESKONTU	-	(10.000)	(10.000)
BORÇ SENETLERİ	125.000	45.000	170.000
DİĞER TİCARİ BORÇLAR	-	30.000	30.000
ÖD. VER. VE DİĞ. YAS. YÜK.	70.000	37.000	107.000
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	70.000	37.000	107.000
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	-	49.200	49.200
DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜK. KARŞ.	-	16.610	16.610
KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI	-	22.000	22.000
ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ	-	13.310	13.310
DİĞ. KISA VADELİ YABANCI KAYNAK	55.000	-	55.000
HESAPLANAN K.D.V.	55.000	-	55.000
II – U.V.Y.K.	350.000	-	350.000

MALİ BORÇLAR	200.000	-	200.000
BANKA KREDİLERİ	200.000	-	200.000
TİCARİ BORÇLAR	150.000	-	150.000
SATICILAR	150.000	-	150.000
III - ÖZKAYNAKLAR	899.500	1.000.000	1.899.500
ÖDENMİŞ SERMAYE	450.000	180.252	630.252
SERMAYE	450.000	180.252	630.252
SERMAYE YEDEKLERİ	-	819.748	819.748
HİSSE SENEDİ İHRAÇ PRİMLERİ	-	819.748	819.748
KAR YEDEKLERİ	150.000	-	150.000
YASAL YEDEKLER	150.000	-	150.000
GEÇMİŞ YIL ZARARLARI (-)	-	-	-
DÖNEM NET KARI (ZARARI)	299.500	-	299.500
PASİF TOPLAMI	2.099.500	1.437.920	3.537.420

b. Birleşme Tarihi Olarak TTK'nın Esas Alınması ve Birleşme Karının Olduğu Vergili Birleşme

X A.Ş. ve Y A.Ş.'nin birleşme şartları şöyledir; Y A.Ş. 400.000 TL bedelle banka kredisi ile satın alınmıştır. Y A.Ş.'nin gerçeğe uygun değeri 450.000 TL'dir. X A.Ş.'nin gerçeğe uygun değeri 2.500.000 TL'dir. Y A.Ş.'nin bilançosunda yer almayan Kıdem Tazminatı Karşılıklarının 25.000 TL, Marka Değerinin ise 50.000 TL olduğu tahmin edilmektedir. Birikmiş amortismanların tamamı binalara aittir.

TTK'ya göre birleşme tarihinde Y A.Ş.'nin varlık ve borçlarının gerçeğe uygun değeri Tablo 5'deki gibidir.

Tablo 5: Birleşme Tarihinde Y A.Ş.'nin Varlık ve Borçlarının Gerçeğe Uygun Değeri

KALEMLER	DEFTER DEĞERİ	GERÇEĞE UYGUN DEĞER	FARK
BELİRLENEBİLİR VARLIKLAR			
ALINAN ÇEKLER	22.500	21.000	-1.500
HİSSE SENETLERİ	23.000	21.500	-1.500
ALICILAR	60.000	58.000	-2.000
ALACAK SENETLERİ	32.000	31.000	-1.000
TİCARİ MALLAR	225.000	230.000	5.000
UZ. VAD. ALACAK SENETLERİ	20.000	17.000	-3.000
ARAZİ VE ARSALAR	50.000	58.000	8.000
BİNALAR	125.000	162.000	37.000
TESİS, MAKİNA VE CİHAZLAR	55.000	60.000	5.000
DEMİRBAŞLAR	40.000	29.500	-10.500
BELİRLENEBİLİR YÜKÜMLÜLÜKLER			
BANKA KREDİLERİ	200.000	196.000	4.000
SATICILAR	90.000	85.000	5.000
BORÇ SENETLERİ	40.000	42.000	-2.000

Birleşme oranı 0.847'dir. Yani X A.Ş.'nin birleşme sonucu ortaklık payı %84,7'dir. Y A.Ş.'nin vergiye tabi değerlendirme farkı 67.500 TL'dir. Kurumlar vergisi oranı %22 olduğu için ertelenmiş vergi yükümlülüğü 14.850 TL olarak hesaplanmaktadır.

Y A.Ş.'nin devredeceği varlıkların tutarı 437.850 TL değerindedir. Bu tutardan ertelenmiş vergi etkisini çıkardığında (437.850 – 14.850) Y A.Ş.'nin net varlıklarının değeri 423.000 TL'dir. Ancak Y A.Ş.'nin gerçeğe uygun değeri 450.000 TL'dir. Bu aradaki fark şerefiye olarak nitelendirilir. Bu durumda şerefiye tutarı (450.000 – 423.000) 27.000 TL olarak bulunur. Ancak Y A.Ş. gerçeğe uygun değerinden 50.000 TL daha düşük bedelle satın alınmıştır. Bu durumda 50.000 TL konsolidasyon fazlası birleşme karı doğmuştur. Bu 50.000 TL'lik fazlalığın ilk önce birleşmeden doğan şerefiyenin sifıra kadar indirilmesi daha sonra kalan miktarın (50.000 – 27.000 = 23.000 TL) gelir tablosu hesaplarında muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. X A.Ş.'nin birleşme sonrası bilançosu Tablo 6'daki gibi olmaktadır.

Tablo 6: X A.Ş.'nin Birleşme Sonrası Bilançosu

	X A.Ş. Birleşme Öncesi Bilançosu	Birleşme Kaydı	X A.Ş. Birleşme Sonu Bilançosu
I - DÖNEN VARLIKLAR	1.566.500	438.500	2.005.000
HAZIR DEĞERLER	240.000	81.000	321.000
KASA	45.000	15.000	60.000
ALINAN ÇEKLER	125.000	21.000	146.000
BANKALAR	120.000	45.000	165.000
VERİLEN ÇEK VE ÖDEME EMİRLERİ (-)	(50.000)	-	(50.000)
MENKUL KIYMETLER	67.000	21.500	88.500
HİSSE SENETLERİ	67.000	21.500	88.500
TİCARİ ALACAKLAR	344.500	99.000	443.500
ALICILAR	182.500	60.000	242.500
ALACAK SENETLERİ	137.000	32.000	169.000
DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	25.000	-	25.000
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	-	10.000	10.000
ALACAK SENETLERİ REESKONTU	-	(3.000)	(3.000)
DİĞER ALACAKLAR	15.000	7.000	22.000
ORTAKLARDAN ALACAKLAR	15.000	5.000	20.000
PERSONELDEN ALACAKLAR	-	2.000	2.000
STOKLAR	850.000	230.000	1.080.000
TİCARİ MALLAR	850.000	230.000	1.080.000
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	50.000	-	50.000
İNDİRİLECEK K.D.V.	50.000	-	50.000
II - DURAN VARLIKLAR	533.000	432.500	965.500
TİCARİ ALACAKLAR	40.000	17.000	57.000
ALACAK SENETLERİ	40.000	20.000	60.000
ALACAK SENETLERİ REESKONTU	-	(3.000)	(3.000)
MADDİ DURAN VARLIKLAR	373.000	309.500	682.500
ARAZİ VE ARSALAR	-	58.000	58.000
BİNALAR	250.000	162.000	412.000
TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	102.000	60.000	162.000
DEMİRBAŞLAR	61.000	29.500	90.500
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR(-)	(40.000)	-	(40.000)
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	120.000	106.000	226.000
HAKLAR	70.000	85.000	155.000
ŞEREFİYE	50.000	21.000	71.000
AKTİF TOPLAMI	2.099.500	871.000	2.970.500
I – K.V.Y.K.	850.000	763.732	1.613.732
MALİ BORÇLAR	400.000	514.732	914.732
BANKA KREDİLERİ	400.000	514.735	914.732
TİCARİ BORÇLAR	325.000	157.000	482.000
SATICILAR	200.000	90.000	290.000
BORÇ SENETLERİ REESKONTU	-	(5.000)	(5.000)
BORÇ SENETLERİ	125.000	42.000	167.000
DİĞER TİCARİ BORÇLAR	-	30.000	30.000
ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER	70.000	37.000	107.000
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	70.000	37.000	107.000
BORÇ VE GİDER KARŞILIKLARI	-	55.000	55.000
DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞ.	-	18.150	18.150
KIDEM TAZMİNATI KARŞILIĞI	-	25.000	25.000
ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜM.	-	14.850	14.850
DİĞER KISA VADELİ YABANCI KAYNAK	55.000	-	55.000
HESAPLANAN K.D.V.	55.000	-	55.000
II – U.V.Y.K.	350.000	-	350.000
MALİ BORÇLAR	200.000	-	200.000
BANKA KREDİLERİ	200.000	-	200.000
TİCARİ BORÇLAR	150.000	-	150.000
SATICILAR	150.000	-	150.000

III - ÖZKAYNAKLAR	899.500	107.268	1.006.768
ÖDENMİŞ SERMAYE	450.000	81.268	531.268
SERMAYE	450.000	81.268	531.268
KAR YEDEKLERİ	150.000		150.000
YASAL YEDEKLER	150.000	-	150.000
GEÇMİŞ YIL ZARARLARI (-)	-	-	-
DÖNEM NET KARI (ZARARI)	299.500	23.000	322.500
PASİF TOPLAMI	2.099.500	871.000	2.970.500

c. Vergisiz Birleşme

X A.Ş., Y A.Ş.'yi tüm varlık ve borçlarıyla 373.500 TL değerinde hisse senedi arz ederek devralmıştır.

Vergisiz birleşme işleminde, X A.Ş. devraldığı işletmenin tüm varlık ve borçlarını deftere kayıtlı değeri üzerinden yani hiçbir değerlendirme yapılmaksızın kendi bilançosuna dâhil eder. X A.Ş., Y A.Ş.'nin varlık ve yükümlülüklerini devralırken arttırması gereken sermaye miktarı Y A.Ş.'nin net değeri olan 373.500 TL kadardır. X A.Ş. sermaye arttırma taahhüt kaydını yaptıktan sonra Y A.Ş.'nin tüm varlık ve borçlarını kayıtlı değerleri üzerinden olduğu gibi kendi bünyesine alır. Bunun yanı sıra aktif ve pasif düzenleyici hesaplar da ilgili oldukları aktif ve pasif hesaplarla birlikte X A.Ş.'nin bilançosuna devredilir. X A.Ş.'nin birleşme sonrası bilançosu Tablo 7'deki gibi olmaktadır:

Tablo 7: X A.Ş.'nin Birleşme Sonrası Bilançosu

	X A.Ş. Birleşme Öncesi Bilançosu	Birleşme Kaydı	X A.Ş. Birleşme Sonu Bilançosu
I - DÖNEN VARLIKLAR	1.566.500	457.500	2.024.000
HAZIR DEĞERLER	240.000	82.500	322.500
KASA	45.000	15.000	60.000
ALINAN ÇEKLER	125.000	22.500	147.500
BANKALAR	120.000	45.000	165.000
VERİLEN ÇEK VE ÖDEME EMİRLERİ (-)	(50.000)	-	(50.000)
MENKUL KIYMETLER	67.000	23.000	90.000
HİSSE SENETLERİ	67.000	23.000	90.000
TİCARİ ALACAKLAR	344.500	102.000	446.500
ALICILAR	182.500	60.000	242.500
ALACAK SENETLERİ	137.000	32.000	169.000
DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	25.000	-	25.000
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	-	20.000	20.000
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAK KARŞILIĞI (-)	-	(10.000)	(10.000)
DİĞER ALACAKLAR	15.000	7.000	22.000
ORTAKLARDAN ALACAKLAR	15.000	5.000	20.000
PERSONELDEN ALACAKLAR	-	2.000	2.000
STOKLAR	850.000	225.000	1.075.000
TİCARİ MALLAR	850.000	225.000	1.075.000
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	50.000	18.000	68.000
İNDİRİLECEK K.D.V.	50.000	18.000	68.000
II - DURAN VARLIKLAR	533.000	331.000	864.000
TİCARİ ALACAKLAR	40.000	20.000	60.000
ALACAK SENETLERİ	40.000	20.000	60.000
MADDİ DURAN VARLIKLAR	373.000	255.000	628.000
ARAZİ VE ARSALAR	-	50.000	50.000
BİNALAR	250.000	125.000	375.000
TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	102.000	55.000	157.000
DEMİRBAŞLAR	61.000	40.000	101.000
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR(-)	(40.000)	(15.000)	(55.000)
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIKLAR	120.000	56.000	176.000
HAKLAR	70.000	35.000	105.000
ŞEREFİYE	50.000	21.000	71.000
AKTİF TOPLAMI	2.099.500	788.500	2.888.000
I - K.V.Y.K.	850.000	415.000	1.265.000
MALİ BORÇLAR	400.000	200.000	600.000
BANKA KREDİLERİ	400.000	200.000	600.000

TİCARİ BORÇLAR	325.000	160.000	485.000
SATICILAR	200.000	90.000	290.000
BORÇ SENETLERİ	125.000	40.000	165.000
DİĞER TİCARİ BORÇLAR	-	30.000	30.000
ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER	70.000	30.000	100.000
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	70.000	30.000	100.000
DİĞER KISA VADELİ YABANCI KAYNAK	55.000	25.000	80.000
HESAPLANAN K.D.V.	55.000	25.000	80.000
II – U.V.Y.K.	350.000	-	350.000
MALİ BORÇLAR	200.000	-	200.000
BANKA KREDİLERİ	200.000	-	200.000
TİCARİ BORÇLAR	150.000	-	150.000
SATICILAR	150.000	-	150.000
III - ÖZKAYNAKLAR	899.500	373.500	1.273.000
ÖDENMİŞ SERMAYE	450.000	373.500	1.273.000
SERMAYE	450.000	373.500	1.273.000
KAR YEDEKLERİ	150.000	-	-
YASAL YEDEKLER	150.000	-	-
GEÇMİŞ YIL ZARARLARI (-)	-	-	-
DÖNEM NET KARI (ZARARI)	299.500	-	-
PASİF TOPLAMI	2.099.500	788.500	2.888.000

d. Yeniden Kuruluş Yoluyla Birleşme

X A.Ş. ile Y A.Ş. birleşerek “XY A.Ş.”yi kurmaya karar vermişlerdir. Kurulacak olan yeni şirketin sermayesi 700.000 TL olup X A.Ş. ile Y A.Ş. ortaklık payları eşit olacaktır. Varsayılan anlaşmaya göre X ve Y anonim şirketleri ortakları taahhütlerini aşan kısımları yeni şirketten bir ay sonra nakden tahsil edeceklerdir, taahhütlerinin noksan kalan kısımlarını ise hemen nakit olarak tamamlayacaklardır.

X A.Ş.’nin devir şartları şöyledir; birikmiş amortismanların 20.000 TL’si binalara 20.000 TL’si ise tesis, makine ve cihazlara aittir ve diğer kalemler defter değeri üzerinden devrolunacaktır.

Birleşme tarihinde X A.Ş.’nin varlık ve borçlarının gerçeğe uygun değeri Tablo 8’deki gibidir:

Tablo 8: Birleşme Tarihinde X A.Ş.’nin Varlık ve Borçlarının Gerçeğe Uygun Değeri

KALEMLER	DEFTER DEĞERİ	GERÇEĞE UYGUN DEĞER
BELİRLENEBİLİR VARLIK		
ALINAN ÇEKLER	125.000	120.000
HİSSE SENETLERİ	67.000	60.000
ALICILAR	182.500	175.500
ALACAK SENETLERİ	137.000	130.000
TİCARİ MALLAR	850.000	825.000
UZUN VADELİ ALACAK SENETLERİ	40.000	35.000
BİNALAR	250.000	325.000
TESİS, MAKİNA VE CİHAZLAR	102.000	123.000
DEMİRBAŞLAR	61.000	45.000
BELİRLENEBİLİR YÜKÜMLÜLÜKLER		
BANKA KREDİLERİ	400.000	410.000
SATICILAR	200.000	175.000
BORÇ SENETLERİ	125.000	120.000

Y A.Ş.’nin devir şartları şöyledir; birikmiş amortismanların tamamı binalara aittir. Birleşme tarihinde Y A.Ş.’nin varlık ve borçlarının gerçeğe uygun değeri Tablo 9’deki gibidir:

Tablo 9: Birleşme Tarihinde Y A.Ş.’nin Varlık ve Borçlarının Gerçeğe Uygun Değeri

KALEMLER	DEFTER DEĞERİ	GERÇEĞE UYGUN DEĞER
BELİRLENEBİLİR VARLIK		
ALINAN ÇEKLER	22.500	20.000
HİSSE SENETLERİ	23.000	22.000
ALICILAR	60.000	55.000
ALACAK SENETLERİ	32.000	30.000
TİCARİ MALLAR	225.000	235.000

UZUN VADELİ ALACAK SENETLERİ	20.000	15.000
ARAZİ VE ARSALAR	50.000	55.000
BİNALAR	125.000	150.000
TESİS, MAKİNA VE CİHAZLAR	55.000	62.000
DEMİRBAŞLAR	40.000	30.000
BELİRLENEBİLİR YÜKÜMLÜLÜKLER		
BANKA KREDİLERİ	200.000	194.000
SATICILAR	90.000	80.000
BORÇ SENETLERİ	40.000	45.000

X A.Ş.'nin, yeni kurulacak olan XY A.Ş.'ye devrettiği varlıkların net değeri 966.700 TL'dir. Ancak sermaye taahhüdü 350.000 TL'dir. Bu durumdan X A.Ş. ortakları, yeni kurulacak olan şirketten (966.700 – 350.000) 616.700 TL alacaklı olacaklardır. Y A.Ş.'nin ise yeni kurulacak olan XY A.Ş.'ye devrettiği varlıkların net değeri 411.500 TL'dir. Bu durumdan Y A.Ş. ortakları, yeni kurulacak olan şirketten (411.500 – 350.000) 61.500 TL alacaklı olacaklardır. XY A.Ş. birleşen işletmelerin taahhütlerini aşan kısımlarını bir ay sonra nakden ortaklara ödeyecektir. Bu yüzden taahhütten fazla olan kısımlar "331-Ortaklara Borçlar" hesabında bir ay sonra ödenmek suretiyle izlenecektir. XY A.Ş.'nin kuruluş (X A.Ş. ve Y A.Ş.'nin birleşme) sonrası bilançosu Tablo 10'daki gibi olmaktadır:

Tablo 10: XY A.Ş.'nin Kuruluş Sonrası Bilançosu

	X A.Ş. Birleşme Öncesi Bilanço	Birleşme Kaydı	Y A.Ş. Birleşme Öncesi Bilanço	Birleşme Kaydı	XY A.Ş. Birleşme Sonrası Bilanço
I-DÖNEN VARLIKLAR	1.566.500		457.500		1.904.500
HAZIR DEĞERLER	240.000		82.500		315.000
KASA	45.000		15.000		60.000
ALINAN ÇEKLER	125.000	120.000	22.500	20.000	140.000
BANKALAR	120.000		45.000		165.000
VER. ÇEK VE ÖDEME EMİRLERİ (-)	(50.000)		-		(50.000)
MENKUL KIYMETLER	67.000		23.000		82.000
HİSSE SENETLERİ	67.000	60.000	23.000	22.000	82.000
TİCARİ ALACAKLAR	344.500		102.000		425.500
ALICILAR	182.500	175.000	60.000	55.000	242.500
ALACAK SENETLERİ	137.000	130.000	32.000	30.000	169.000
ALACAK SENETLERİ REESKONTU					(21.000)
DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	25.000		-		25.000
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	-		20.000		10.000
ŞÜP. TİCARİ ALACAK KARŞILIĞI (-)	-		(10.000)		
DİĞER ALACAKLAR	15.000		7.000		22.000
ORTAKLARDAN ALACAKLAR	15.000		5.000		20.000
PERSONELDEN ALACAKLAR	-		2.000		2.000
STOKLAR	850.000		225.000		1.060.000
TİCARİ MALLAR	850.000	825.000	225.000	235.000	1.060.000
DİĞER DÖNEN VARLIKLAR	50.000		18.000		
İNDİRİLECEK K.D.V.	50.000		18.000		
II-DURAN VARLIKLAR	533.000		331.000		1.016.000
TİCARİ ALACAKLAR	40.000		20.000		50.000
ALACAK SENETLERİ	40.000	35.000	20.000	15.000	60.000
ALACAK ENETLERİ REESKONTU					(10.000)
MADDİ DURAN VARLIKLAR	373.000		255.000		790.000
ARAZİ VE ARSALAR	-		50.000	55.000	55.000
BİNALAR	250.000	325.000	125.000	150.000	475.000
TESİS, MAKİNE VE CİHAZLAR	102.000	123.000	55.000	62.000	185.000
DEMİRBAŞLAR	61.000	45.000	40.000	30.000	75.000
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR(-)	(40.000)		(15.000)		
MADDİ OLMAYAN DURAN VARLIK	120.000		56.000		176.000
HAKLAR	70.000		35.000		105.000
ŞEREFİYE	50.000		21.000		71.000

AKTİF TOPLAMI	2.099.500		788.500		2.920.500
I – K.V.Y.K.	850.000		415.000		1.870.500
MALİ BORÇLAR	400.000		200.000		604.000
BANKA KREDİLERİ	400.000	410.000	200.000	194.000	604.000
TİCARİ BORÇLAR	325.000		160.000		1.128.200
SATICILAR	200.000	175.000	90.000	80.000	290.000
BORÇ SENETLERİ	125.000	120.000	40.000	45.000	170.000
BORÇ SENETLERİ REESKONTU					(40.000)
DİĞER TİCARİ BORÇLAR	-		30.000		30.000
ORTAKLARA BORÇLAR					678.200
ÖDENECEK VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER	70.000		30.000		138.300
ÖDENECEK VERGİ VE FONLAR	70.000		30.000		112.000
DÖNEM KAR. VERGİ VE DİĞ. Y.Y.K.					26.300
DİĞ. KISA VAD. YABANCI KAYNAK	55.000		25.000		
HESAPLANAN K.D.V.	55.000		25.000		
II – U.V.Y.K.	350.000		-		350.000
MALİ BORÇLAR	200.000		-		200.000
BANKA KREDİLERİ	200.000		-		200.000
TİCARİ BORÇLAR	150.000		-		150.000
SATICILAR	150.000		-		150.000
III - ÖZKAYNAKLAR	899.500		373.500		700.000
ÖDENMİŞ SERMAYE	450.000		250.000		
SERMAYE	450.000		250.000		700.000
KAR YEDEKLERİ	150.000		65.000		
YASAL YEDEKLER	150.000		65.000		
GEÇMİŞ YIL ZARARLARI (-)	-		(20.000)		
DÖNEM NET KARI (ZARARI)	299.500		78.500		
PASİF TOPLAMI	2.099.500		788.500		2.920.500

6. SONUÇ

Birleşme, ayrı iken tek bir bütün haline gelmek anlamındadır. Bu bağlamda, dar anlamıyla işletme birleşmeleri iki veya daha fazla işletmenin tek bir bütün haline gelmesidir. Daha geniş anlamda ise; iki veya daha fazla bağımsız işletmenin, yeni bir sahiplik ve yönetim altında, tek bir işletme olarak birleşmesidir. Burayı şirketler topluluğundan ayrılan önemli nokta şirketler topluluğunda bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketi üzerinde, doğrudan veya dolaylı olarak hakimiyet kurabiliyorsa şirketlerin ilki hâkim diğeri ise bağlı şirket olarak adlandırılmaktadır. TTK'nın ilgili maddesine göre bağımlı olan şirketlerin şirketler topluluğu olarak adlandırılabilmesi için sadece devralma veya birleşme yoluna gitmesine gerek yoktur. Şirketler oy haklarının çoğunluğuna sahip olarak veya bir sözleşmeye dayanarak da diğer işletme üzerinde hakimiyet kurarak şirketler topluluğu oluşturabilmektedirler.

TTK'da birleşmeye ilişkin hükümler kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. TTK'da, farklı türdeki işletmelerin, tasfiye halindeki işletmelerin, borca batık durumdaki işletmelerin belirli şartlar ve kurallar dahilinde birleşebilmesine olanak tanınmıştır. Bunlara ek olarak ortaklığın devamı ve korunması ilkesi, birleşme sözleşmesinin yapılması, şekli, birleşme raporu ve genel kurul tarafından onaylanması ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca kolaylaştırılmış şekilde birleşmeye olanak tanınmış ve birleşmeye katılan işletmelerin alacaklarının ve çalışanlarının korunması ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

KVK'nın işletme birleşmelerine ilişkin hükümleri ile TTK hükümleri uyum içindedir. TTK'da olduğu gibi KVK'da da devir ve yeniden kuruluş yolu ile birleşme şekli benimsenmiştir. Ancak bu birleşme şekillerinin KVK hükümleri karşısındaki durumları farklı esaslara bağlanmıştır. Bu kapsamda KVK'da iki türlü birleşme öngörülmüştür. Bunlardan biri KVK madde 18'de düzenlenen ve uygulamada "vergili birleşme" olarak adlandırılan birleşmedir. Vergili birleşmenin tasfiye hükmünde olduğu belirtilmiştir. Diğeri ise KVK madde 19'da düzenlenen ve uygulamada "vergisiz birleşme" olarak adlandırılan birleşmedir. Vergisiz birleşme KVK hükümlerine göre "devir" olarak nitelendirilmektedir.

TFRS 3'e göre işletme birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde ve raporlanmasında sadece satın alma yönteminin kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Satın alma yönteminin bir gereği olarak edinen işletme şerefiyeyi ölçmeli, birleşme tarihini, net tanımlanabilir varlıkları ve borçları belirlemelidir.

Devralma yoluyla birleşmelerde, devrolunan işletme için tasfiye devralan işletme için ise sermaye artırımını söz konusudur. Ancak devrolunan işletmeler varlıklarını satıp paraya çevirmemekte, varlıkları katıldıkları şirkete devretmektedirler. Burada tasfiyesiz dağılma hali söz konusudur. Birleşme nedeniyle devrolunan işletmenin tasfiye kayıtları yapılırken “136-Diğer Çeşitli Alacaklar” hesabı kullanılmaktadır. Devredilen varlıklar “136-Diğer Çeşitli Alacaklar” hesabının borcuna, kaynaklar ise alacağına kaydedilerek izlenmelidir. Değerlemeden dolayı ortaya çıkan farklar ise gelir ve gider hesaplarında izlenmelidir. TTK birleşme işlemlerinde TFRS’yi esas aldığı için ve TFRS’de olağan dışı raporlama yapılmadığı için değerlemeden dolayı ortaya çıkan farklar “649-Diğer Olağan Gelir ve Karlar” ve “659-Diğer Olağan Gider ve Zararlar” hesaplarında izlenmelidir. Dış devir olarak nitelendirilen bu işlemler tamamlandıktan sonra devrolunan işletmenin devir sonu bilançosu düzenlenmelidir. Devir sonu bilançosunda yer alan sonuçlar ortakların cari hesabına aktarıldıktan sonra, ortakların cari hesapları ile devralan şirket adına açılan hesap “136-Diğer Çeşitli Alacaklar” karşılaştırılarak kapatılmalıdır.

Birleşme işlemlerinde ilk önce edinilen işletme belirlenmelidir. Edinen işletme, edinilen işletme üzerinde hâkim güç sağlayan işletmedir. Daha sonra birleşme tarihi belirlenmelidir. Birleşme tarihi TTK hükümlerine göre ticaret siciline tescil tarihi, TFRS’ye göre ise kontrolün ele geçtiği tarihtir. Kontrolün ele geçtiği tarih edinilen işletmenin kapanış tarihinden önce veya sonra gerçekleşmiş olabilir. Bu durumda edinilen işletmenin kapanış tarihi dikkate alınmaz.

Edinen işletme için birleşme bir sermaye artırım işlemi olduğu belirtilmişti. Edinen işletmenin birleşme işlemi için arttırması gereken sermaye miktarını bulabilmek için “Birleşme Oranı” bulunmalıdır. Birleşme oranı; Edinen İşletmenin Cari Değeri / (Edinen İşletmenin Cari Değeri + Edinilen İşletmenin Cari Değeri) şeklinde hesaplanır. Bu oranla hem edinilen işletmenin arttırması gereken sermaye miktarı hem de birleşme sonrasında işletmelerin sahip olacağı paylar hesaplanır.

Edinilen işletmenin varlık ve borçlarının gerçeğe uygun değerle değerlendirildiği ve devredildiği işletme birleşmelerinde bazı hesap kalemlerinin defter değerleriyle gerçek değeri arasında geçici farklar meydana gelmektedir. Bu yüzden edinilen işletmenin ileriki dönemlerde vergiye eklemesi gerekli olan “Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü” doğmaktadır. Ertelenmiş vergi yükümlülüğünün ortaya çıktığı birleşme türleri birleşme tarihi olarak TFRS’nin esas alındığı ve şerefiyenin doğduğu vergili birleşme ile birleşme tarihi olarak TTK’nın esas alındığı ve birleşme kararının doğduğu vergili birleşmedir.

Değerleme sonucunda, Kıdem tazminatı ve Marka değeri gibi bilançoda yer almayan varlıklar ve yükümlülükler tespit edilebilir. Bu varlıklar veya borçlar birleşme işlemleri sırasında ilgili oldukları hesaplar ile edinilen işletmenin finansal tablolarına dâhil edilir. Kıdem tazminatı vergi uygulamalarında personel işten ayrılacağı zaman hesaplanır ve “335-Personele Borçlar” hesabında izlenir. Personelin çalışmakta olduğu yıllar için herhangi bir gider ayrılmaz. Ancak muhasebe standartlarında durum farklıdır. Kıdem tazminat yükümlülüğü personelin çalışmakta olduğu yıllara dağıtılarak “472-Kıdem Tazminatı Karşılıkları” hesabında izlenir. Değerleme sonucunda hesaplanan marka değeri edinilen işletmenin devraldığı net varlıkları arttırıcı bir etkiye sahiptir ve devir işlemleri yapılırken dikkate alınarak ilgili olduğu hesap kalemine kaydedilir.

Devir kayıtları yapılırken dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise reeskont hesaplamalarıdır. Vergi uygulamalarında reeskont hesaplaması sadece senetli borç ve alacaklara uygulanabilmektedir ve bu durumda sadece isteğe bağlıdır. Ancak muhasebe standartlarında reeskont hesaplamaları sadece senetli alacak ve borçlarla kısıtlanmamıştır. Senetsiz borçlara ve alacaklara da reeskont ayrılmaktadır. Ayrıca muhasebe standartlarında reeskont ayrılması zorunlu kılınmıştır.

Vergi uygulamalarında şerefiye, maddi olmayan durak varlıklar arasında tanımlanmıştır. İşletme birleşmelerinde, edinilen işletmenin varlıklarının ve borçlarının kayıtlı değer farkına göre daha fazla ödenen tutar olarak hesaplanmaktadır. Ancak standartlara göre şerefiye edinilen işletmenin varlıklarının gerçeğe uygun değerinden borçların ve koşullu borçların gerçeğe uygun değerlerinin çıkarıldıktan sonra yani “İşletme Net Değeri” bulunduktan sonra ulaşılan tutardan daha fazla yapılan ödemelerin (Transfer Bedelinin) arasındaki pozitif bir fark olarak aktifleştirilmesidir.

İşletme birleşmelerinde, hisse sendi çıkarılarak yapılan ödeme işlemlerinde hisse senetlerinin nominal değeri ile gerçek değeri arasında fark meydana gelebilmektedir. Hisse senetlerinin nominal değeri ile gerçek değeri arasında oluşan farklar “520-Hisse Senedi İhraç Primleri” hesabında izlenmelidir.

Birleşme karı, işletmenin gerçeğe uygun değerinden daha az bir bedelle satın alınmasından kaynaklanan farktır. İşletme birleşmelerinde bu sık karşılaşılan bir durum değildir. Birleşme yoluyla elde edilen kar gelir hesaplarından “649-Olağan Gelir ve Karlar” hesabında izlenmelidir.

Vergisiz birleşme KVK madde 19 ve 20’de düzenlenmiştir. Vergisiz birleşme işlemi yapılırken edinilen işletme varlıklarını hiçbir değerlemeye tabi tutmaz. Bu durumu göz önünde bulundurarak edinilen işletme iç ve dış devir kayıtlarını yapar. Edinen işletme ise edinilen işletmenin net değeri kadar sermaye arttırmak durumundadır. Edinen işletme devraldığı varlıkların ve borçların defter değerleriyle kayıtlarına alır. Bunların yanı sıra aktif ve pasifi düzenleyici hesaplarda ilgili oldukları hesaplarla beraber devralınır.

Yeniden kuruluş yoluyla gerçekleştirilen birleşmelerde, yeni kurulacak olan işletmeye varlıklarını ve borçlarını devredecek olan işletmeler iç ve dış devir kayıtlarını yaparlar. Yeni işletme kurulduktan sonra devraldığı işletmelerin varlıklarını ve borçlarını gerçeğe uygun değerleri üzerinden kayıtlarına alır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta işletmelerin taahhüt ettikleri ortaklık paylarıdır. Birleşme sözleşmesinde belirtilen şartlar dâhilinde edinilen işletmelerin ortakları taahhüt ettikleri sermayeleri karşılayamama durumunda ileriki dönemlerde taahhütlerini yerine getirirler. Eğer devrettikleri varlıklar taahhütlerini aşar ise bu aradaki farkı ileriki dönemlerde veya birleşme sırasında yeni kurulacak olan işletmeden alırlar.

KAYNAKÇA

- Acar, A., (2014), “*TFRS 3 İşletme Birleşmeleri ve Bir Uygulama*”, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Akay, H., (1997), *İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi*, Yaylım Matbaası, İstanbul.
- Akgün, A.İ., (2011), “Türkiye Finansal Raporlama Standartları’nda Şerefiye ve Gerçeğe Uygun Değer İlişkisi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.12 S.2, (39-60).
- Alagöz, A., IFRS-3: İşletme Birleşmeleri Standardı Çerçevesinde Ters İktisap Uygulamaları, http://www.alialagoz.com.tr/doc-dr-alialagoz-makaleleri/isletme_birlesmeleri_standardi_cercevesinde_ters_iktisap_uygulamalari.pdf, (30.06.2017).
- Alptürk, E., Ertelenmiş Vergiler ve TMS12 Uygulamaları, <https://www.xing.com/communities/posts/ertelenmis-vergiler-ve-tms-12-uygulamalari-1002155180>, (29.06.2017).
- Aydın, N. (1986), “İşletmelerin Dışsal Büyümleri: Birleşme, Satınalma ve Konsolidasyon”, *Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.4 S.2, (201-219)
- Barınır, İ., İşletme Birleşmelerinin Kurumlar Vergisi Kanunu Karşısındaki Durumu ve Özellik Arz Eden Konular, <http://www.vergivekanunlar.com/isletme-birlesmelerinin-kurumlar/>, (28.06.2017).
- Çeliker, M., O., Yeni Türk Ticaret Kanununda Şirket Birleşmeleri, http://www.vergidegundem.com/tr_TR/publicationPaper?categoryName=Vergide&publicationNumber=6&publicationYear=2012&publicationId=679618, (27.06.2017).
- Demir, V. ve Bahadır, O., (2009), UFRS/TFRS Kapsamında İşletme Birleşmeleri ve Konsolidasyon Açıklamalar ve Uygulamalar, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Demirtaş, S., (2009), “*İşletme Birleşmelerinin İşgörenlerin İş Tatminine Etkisi ve Kamu Sektöründe Bir Uygulama*”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Dinç, M., (2011), *Türk Ticaret Kanunu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Doğrusöz, B. (2011), “*Türk Ticaret Kanunu*, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası”, Yayın No: 412, İstanbul.
- DPT., (2010), “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) ile Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları”, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Yayınları, Ankara.
- Erdem, Ü. (2016), “Türkiye Finansal Raporlama Standartları 3: İşletme Birleşmeleri”, *Muhasebe ve Denetim Bakış*, S.47, (149-170).
- Gökçen, G., vd, (2011), Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Göktuna, H.D.E., (2012), Vergi Hukukunda Birleşme, Bölünme Ve Hisse Değişimi İşlemleri, Legal Yayıncılık, İstanbul.
- Gümrah, A., (2015), “İşletme Birleşmelerinin TFRS-3, TTK ve Vergi Kanunları Açısından Değerlendirilmesi: Borsa İstanbul’da Bir İnceleme”, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Güneş, İ.H ve Akbıyık, A.A., (2002), *İşletmelerde Birleşme ve Tasfiye Uygulamaları*, ISMMMO Yayınları, İstanbul.
- Halibozek, E.P. Ve Kovacich G.L., (2005), *Mergers and Acquisitions Security: Corporate Restructuring and Security Management*, Elsevier Butterworth-Heinemann, Burlington.

- Kara, M.S., “Şirket Birleşmeleri ve Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından Değerlendirilmesi”, <http://www.alomaliye.com/2015/06/23/sirket-birlesmeleri-ve-kurumlar-vergisi-kanunu-acisindan-degerlendirilmesi/>, (30.06.2017).
- Karapınar, A., (2006), Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (IFRS Taslak 3) Göre İşletme Birleşmeleri, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Karğın, M., (2011), TFRS ve Yeni Türk Ticaret Kanunu Kapsamında İşletme Birleşmelerinin Değerlendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kendigelen, A., (2011), Karşılaştırmalı Yeni Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Öztürk, N., (2012), “Ticaret Şirketlerinde Birleşme, Bölünme ve Tür Değiştirme Hükümleri”, *Yaklaşım Dergisi*, S.238.
- Sayarı, Naz., (2008), “IFRS 3R Kapsamında İşletme Birleşmeleri”, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Tekinalp, Ü. ve Çamoğlu, E., (2012), Açıklamalı, Notlu ve Karşılaştırmalı 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- Ulusoy, E., (2012), Gereççeli-Karşılaştırmalı Yeni 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat, Bilge Yayınevi, Ankara.
- Ürper, Y., (2012), *Genel İşletme*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2650, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Yalvaç, G. ve Kaya, M.İ., (2011), *Gereççeli-Karşılaştırmalı Türk Ticaret Kanunu*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Yetgin, M.S., (2016), “TFRS-3 İşletme Birleşmeleri Standardının Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi Hükümlerine ile Karşılaştırılması”, *Muhasebe ve Denetim Dünyası*, S.1, (119-137).
- 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, (2006)
- 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, (2011).

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).